

«КРУГЛИЙ СТІЛ» «ГОРБАЧОВСЬКА «ПЕРЕБУДОВА»: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

(до 30-річчя проголошення курсу)»

(м. Київ, Інститут історії України НАН України, 21 травня 2015 р.)

Захід, приурочений до 30-річчя проголошеного Михайлом Горбачовим курсу на «перебудову», відбувся 21 травня 2015 року в Інституті історії України НАН України. У ньому взяли участь понад 20 представників різних наукових та освітніх установ нашої країни.

Відкрив «круглий стіл» директор Інституту історії України НАН України академік НАН України Валерій Смолій. Доповідач наголосив, що багато хто з присутніх є «дітьми перебудови», і що вона триває донині. Повне та всебічне осмислення «перебудови», аналіз процесів, український контекст — ще попереду. Одним із наслідків тодішніх реформ стало, зокрема, проголошення незалежності України.

Соціально-економічним та політичним викликам середини 1980-х років присвятив свій виступ «Реформи Микити Хрущова і Михайла Горбачова: спільне і відмінне» доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Віктор Даниленко (Інститут історії України НАН України). Так, було наголошено на спільних рисах обох постатей — Хрущова та Горбачова, на схожості їх задумів реформувати все й відразу, проте різними були епохи, в яких вони очолювали державу, різні опорні соціальні бази, масштаби перетворень, їх глибина та наслідки.

Із доповіддю «Володимир Щербицький в добу “перебудови”: остання барикада» виступив доктор історичних наук, професор Юрій Шаповал (Інститут політичних та етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України). Характеризуючи постать першого секретаря ЦК КПУ, доповідач наголосив на його лідерських та «менеджерських» рисах, а також відзначив замкненість і складні переживання у процесі відсторонення від влади. Було також розвінчано деякі міфи, пов'язані з особою Володимира Щербицького, відтворено взаємини союзного центру й республіканських органів влади у час «перебудови».

Новацією круглого столу став скайп-зв'язок із кандидатом історичних наук Віктором Мироненком (Москва, керівник Центру українських досліджень Інституту Європи РАН), який тривалий час працював і працює зараз із Горбачовим. Він глибоко розкрив роль першого й останнього президента СРСР у трансформаційних процесах, відтворив його активну діяльність, спрямовану на реформування суспільних відносин у країні. Водночас доповідач зазначив, що не може зрозуміти зміну поглядів Горбачова та його висловлювання щодо анексії Росією Кримського

півострова, адже це суперечить його суті як ліберала-реформатора, котрий ініціював перебудовчий курс.

У наступній дискусії взяли участь академік НАН України Валерій Смолій, член-кореспондент НАН України Віктор Даниленко, професори Володимир Сергійчук (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), Юрій Шаповал, Петро Брицький (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича).

Проблему вільних виборів у програмі «перебудови» висвітлив доктор історичних наук, професор Станіслав Кульчицький (Інститут історії України НАН України). Блок, присвячений (р)еволюції свідомості «перебудови», було представлено змістовними доповідями доктора історичних наук, професора Олександра Удода (Інститут історії України НАН України, «Історична наука і “перебудова”: проблеми інструменталізації історії») та кандидата історичних наук, доцента Юрія Смольнікова (Національний авіаційний університет, «Історія як засіб політичної боротьби у період “перебудови”»).

Активізація суспільно-політичного та культурного життя, настрої населення знайшли своє відображення у виступі кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Святослава Юсова (Інститут історії України НАН України). Наслідки антиалкогольної кампанії 1985–1987 років для УРСР розкрив кандидат історичних наук, доцент Юрій Латиш (Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Міжнародний контекст «перебудови» розглянули представники Інституту історії України НАН України доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Андрій Мартинов («“Перебудова” і посткомуністична трансформація країн Центрально-Східної Європи») та кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Олег Горенко («Горбачовська “перебудова” в контексті проблеми “стилю мислення”»).

Перетворення в економіці часів «перебудови» висвітлювались у виступах співробітників академічного Інституту історії України: кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Людмили Ковпак, яка акцентувала увагу на житловій проблемі в УРСР другої половини 1980-х років, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Мирослави Смольницької («Позитиви і недоліки діяльності кооперативів»), молодшого наукового співробітника Тараса Шульги, котрий розглянув земельні конфлікти за часів Горбачова. Соціальні зміни у ході модернізаційних перетворень було розкрито у виступах доктора історичних наук, провідного наукового співробітника Петра Бондарчука («Церква і віруючі в період “перебудови”»), кандидата історичних наук, доцента, старшого наукового співробітника Олега Бажана («Неформальні об’єднання у “горбачовську перебудову” у світлі документів Комітету держ-

безпеки Української РСР») та молодшого наукового співробітника Оксани Булгакової, яка, на прикладі життя й діяльності українського вченого-економіста Івана Лукінова, розкрила роль інтелігенції в «перебудові».

Підсумовуючи роботу круглого столу, модератор заходу Віктор Даниленко наголосив на тому, що «перебудова» у СРСР, яка розгорнулася у другій половині 1980-х років — це закономірність історичного процесу. Радянська адміністративно-командна система потребувала змін. Але ініціатори «перебудови» не мали на меті її зламати. Вони прагнули її вдосконалити, «підфарбувати», дати новий імпульс, поштовх для соціально-економічного розвитку країни. Однак, коли основними рушійними силами змін у СРСР стали «низи», ситуація вийшла з-під контролю «верхів» і систему було знищено, Радянський Союз перестав існувати, постали незалежні держави. Утім, перебудова у свідомості, головах і людських душах продовжується. І, як наукова проблема, вона залишається актуальною для істориків. Загалом проведений в Інституті історії України НАН України «круглий стіл» видався змістовним і плідним. У рамках його роботи було окреслено велике коло малодосліджених проблем.

Оксана Булгакова